

La literatura com a espai de llibertat

A finals de 1986 apareixia «Memorial de Claudi M. Broch», que va obtenir el darrer Premi de la Crítica Espanyola. Un any després, Robert Saladrigas parla de la seva novel·la i del que se n'ha dit.

Llorenç de Triaga

—**E**n Claudi M. Broch, el teu protagonista, és un personatge complex; tant, que se n'han escrit coses aparentment contraposades, que és un arquetip de l'ambició vital (B. Porcel, La Vanguardia, 27-11-1987) i també que la seva és la història d'una derrota (X. Bordanova, El País, 11-1-1987).

—Potser sóc molt pessimista, però jo crec que tota experiència vital és una derrota. Des del moment que acaba sempre amb la mort, no hi ha una victòria. Igualment en el cas d'en Claudi. Fixa't que al final de la novel·la només espera una cosa, poder parlar de la mort. Però, és clar, com que la mort ningú no l'ha viscuda, no se'n pot parlar. Jo no crec que en Claudi sigui un personatge derrotat; en tot cas, derrotat per la vida... Tampoc no crec que sigui un escriptor fracassat, perquè algú que vol triomfar com a escriptor no comet la gosadia romàntica de cremar els seus poemes a les ruïnes de Duino.

Jo volia que la novel·la fos molt ambigua i, curiosament, ho deu haver estat tant que, fins i tot, ha desconcertat una mica. Si no, no m'explico, per exemple, el que diu Ramon Pla, que el Memorial són les confessions del personatge al seu psiquiatre. No sé d'on s'ho ha tret. Jo utilitzo una convenció literària: se suposa que en Claudi llegeix un dia un conte meu i d'alguna manera em fa arribar el seu memorial. Però això no té res a veure amb el psiquiatre. Era molt fàcil caure-hi, i després de Svevo és tan tòpic que em resulta gairebé ofensiu que es pensi que jo ho faig.

Si t'ho mires per la banda positiva, el que passa és que la novel·la admet molta diversitat d'opinions. No és una obra tancada, però no dona paper al lector, sinó una novel·la molt oberta. Però molt tancada per dins, al mateix temps.

—J. A. Ugalde (El País, 8-10-1987)

et retreu que en Claudi carregui el pes del segle XX, que d'alguna manera el facis protagonitzar tots els esdeveniments del segle.

—Això em sembla una pura atzagaiada. El personatge de Musil carrega no amb un segle sinó amb tota l'existència de l'home, i no per això és un arquetip, com tampoc no crec que ho sigui en Claudi. Evidentment, és un home del seu segle, com ho poden ser

vosaltres o jo. Tothom carrega sobre les espatlles la seva història, és a dir, la història que d'alguna manera el marca. Em sembla que des d'aquest punt de vista l'Ugalde no va entendre res. Per exemple, en Claudi no participa en la guerra civil espanyola; i a Cuba no viu res més que dues aventures amoroses, i un rapte que no entén; participa en la resistència francesa, d'acord, però ho fa per una qüestió ètica. No té una ideologia clara; és més, viu de la família. Si alguna cosa veia jo en el personatge, és precisament que no vivia el seu present, que l'afectava molt més la tragèdia de Rilke que no l'arribada de Hitler al poder.

En Claudi no carrega amb el segle, en tot cas en personifica la vida interior: la rapidesa, la velocitat, l'ambigüitat, no tenir temps de situar-se.

—Un dels aspectes que la crítica coincideix a valorar positivament és la

relació entre la història que vols explicar i la manera d'explicar-la, l'estructura de la novel·la, la seva construcció.

—Algú em va dir una vegada que jo era arquitecte... Crec que quan tens un tema i saps què en vols fer, aquest tema i aquesta ambició t'imposen una estructura. En el cas del Memorial, jo volia escriure la història d'un personatge molt del segle XX, que d'alguna manera reflectís aquest punt d'ambigüitat i de celeritat. Podia fer una novel·la absolutament naturalista, per entendre'ns, seguint el fil cronològic, i això eren mil pàgines, no me les treia ningú. Ara, jo volia que aquests trets del personatge fossin a la mateixa estructura de la novel·la. Vaig pensar que en el cas d'un personatge com en Claudi, amb una rel artística, no calia que em limités a explicar la seva biografia, sinó que havia de fer servir la seva obra. Em vaig anar representant la cosa de la següent manera, molt elemental: si en Claudi deixa uns contes, imaginem un pont en què cada conte és un pilar; la novel·la serien les aigües que passen per sota les boques del pont.

Vaig escriure diversos contes, vaig seleccionar-ne sis —jo hi havia de creure com a autor però, sobretot, s'havien de correspondre amb la imatge confusa que jo tenia del personatge— i vaig començar a muntar la novel·la: set capítols d'una extensió semblant. Això va marcar l'estil amb què havia d'escriure: no ho podia explicar tot, sinó que havia d'escollir el material i deixar molts buits, els buits que deixaríem si expliquéssim la pròpia història. Els contes, aleshores, aconseguien ser complements, deien algunes de les coses que no cabien a la narració. I el joc anava més enllà: es poden fer tres lectures del Memorial. Una que prescindís dels contes; una altra que els agafi com un llibre de relats; i la tercera, tal com jo el vaig estructurar, amb els contes intercalats, no casualment, entre els capítols.

—Al costat de la complexitat estructural, els crítics també han remarcat el culturalisme del Memorial. Ugalde parlava d'una orgia d'ambientació cultural; L. Azancot (ABC, 26-9-1987) el considerava dens i fastuós, culturalista fins a l'excés. I J. Faulí (La Vanguardia, 3-3-1987), en deia: «La temptació de subratllar-ne l'excés resta frenada per la realitat d'una ordenació perfecta».

—A mi em sembla que la millor manera de donar una idea del segle i d'un senyor com en Claudi era buscant referències culturals, com ell mateix ho faria. Jo estic convençut que una novel·la ho admet tot, amb l'única con-

DOMÈNEC UMBERT

dició que funcioni. Pel que fa a les referències a la literatura, en el cas d'un home de lletres com en Claudi, el que seria il·lògic és que no les fes.

—Això ens porta a un aspecte més punxegut. Hi ha hagut qui, segurament marcat per la complexitat de l'estructura i la riquesa de referències culturals, ha parlat d'una novel·la difícil.

—Jo admito que un lector em digui que no escric per a ell. Ara, que això m'ho digui un crític em sembla molt greu, perquè evidentment no n'és de difícil, no fotem. És molt més difícil Musil, Mann i Joyce; o Faulkner, per exemple. ¿Què és una novel·la ambiciosa? D'acord, i tot el que faré serà sempre ambiciós. Però és que a mi la literatura o em crea problemes i em desafia o m'avorreix. Escriure una novel·leta no té cap dificultat. Jo el que intento és pujar sempre un graó més.

I estic convençut que la literatura ha d'avançar per aquest camí. Jo parteixo de la base que hi ha un senyor que va tancar les portes i només va deixar esclatxes (per cert, que si jo sóc difícil, el *Finnegan's Wake* no sé què deu ser...). Em sembla molt respectable fer el que ja ha estat fet i res més, però no és el meu cas. Jo sóc molt més agosarat i penso que m'haig de ficar per l'esclatxa. I a veure què passa, fins que te la clavis.

La reacció de la crítica en aquest país és collonuda. Hi havia un article de l'Àlex Broch que deia que jo havia portat la novel·la fins als seus límits. A mi, em sembla que s'equivoca. El dia que vulgui portar la novel·la fins al límit, si és que no s'ha fet ja, serà tota una altra cosa, descabdellar-la de tal manera que no hi hagi ni història a explicar, fent una mena d'explosió verbal, escriptura pura... És clar, quan et diuen una cosa així, penses: ¡però d'on sortim! Crec que el problema s'ha de remetre al desconeixement de la història de la literatura. Només així t'expliques que una novel·la com aquesta, amb una estructura que em sembla molt clara, sigui considerada difícil. ¿Potser perquè el lector es queda una mica desconcertat quan troba el primer conte? Cony, espera a arribar al final. Tota novel·la et desconcerta quan acabes el primer capítol, ¡no pretenguis entendre-ho tot al cap de cinquanta pàgines!

—Del que dius es pot deduir que estàs més aviat dolgut amb la crítica...

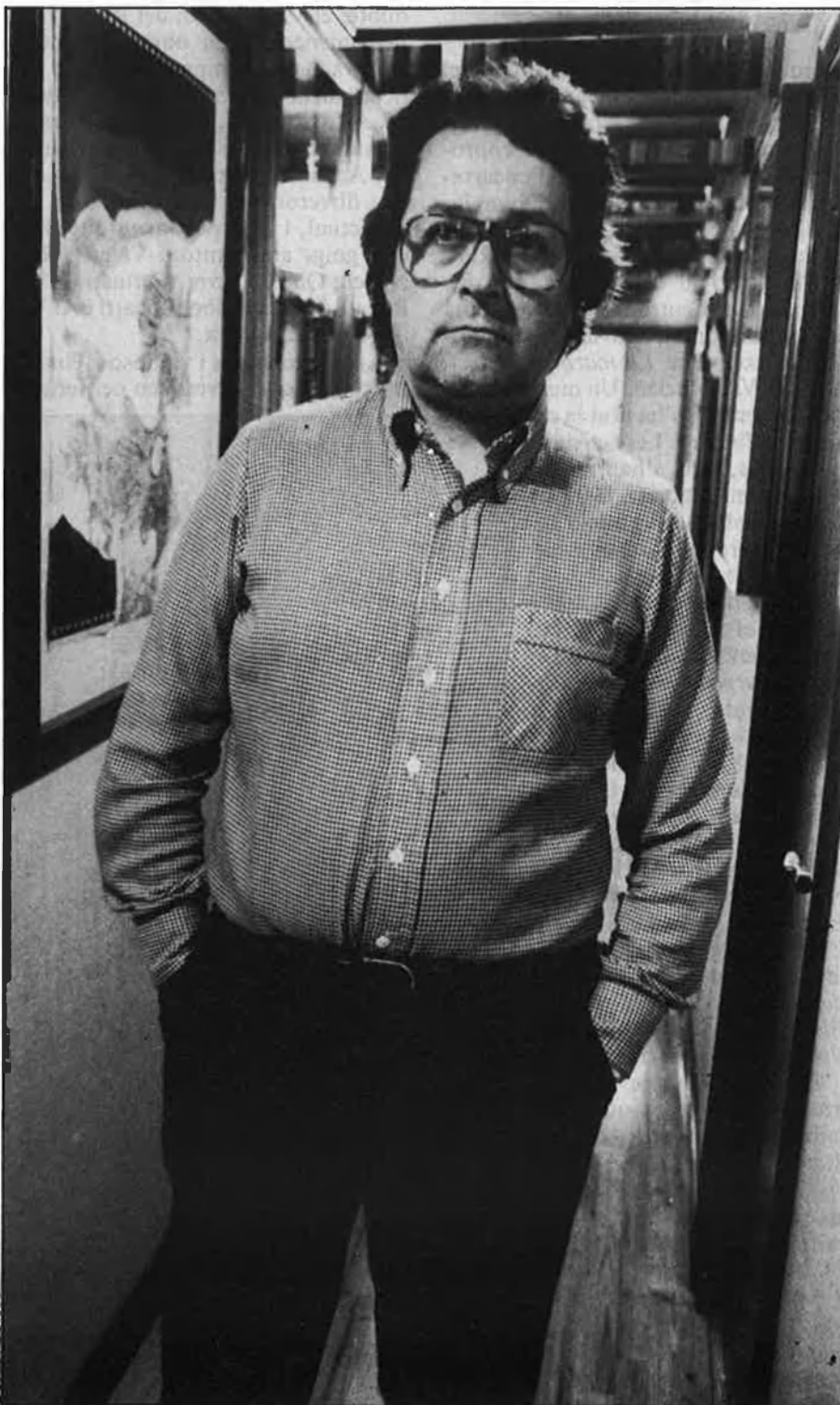
—No, home. L'autor no se sent mai d'acord amb el crític, i té dret a defensar la vigència que ell creu que té la se-

va obra. Jo no critico el crític, només dono la meva versió.

—Fa la impressió que, d'una manera o d'una altra, tothom ha reconegut el mèrit de la novel·la, fins i tot ha estat premiada, però potser se l'ha considerada una mica extemporània, com si es digués que és literatura de sempre, però no gaire del dia.

—En Faulkner deia que aquesta novel·la es seguirà llegint d'aquí a quinze anys. Em sembla que aquest és el millor elo-

gi que es pot fer d'un llibre, perquè la gran literatura no passa per modes. Hi ha una opció que és fer literatura a sis mesos vista, llegida i llençada. L'altra és esperar que en sis mesos pugui no passar res, i que tot passi després de seixanta anys. Opció per opció, jo vaig als seixanta anys i no als sis mesos. Tot depèn del que busquis en escriure una novel·la. Jo busco reconciliar-me amb mi mateix. La literatura és el meu espai de llibertat. □

DOMÈNEC UMBERT

«La literatura és el meu espai de llibertat».